

Friedrich-Ebert-Stiftung, împreună cu Asociația pentru Politică Externă, vă propune un Newsletter pe subiecte de politică externă și integrare europeană a Republicii Moldova. Newsletter-ul este parte a proiectului comun „Dialoguri de politică externă”.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • NOIEMBRIE 2024 • NR.11 (225)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Newsletter-ul este realizat de Mădălin Necșuțu, redactor-coordonator

TEMELE EDIȚIEI:

1. **Interviu cu Ana Mihailov, directoarea FES Moldova: Moldovenii sunt în mod clar pro-europeni**
2. **Editorial de Alexei Tulbure, director Institutul de Istorie Orală: O misiune pentru președintele reales este de a relua consolidarea coeziunii sociale în societatea moldovenească**
3. **Interviu cu Ion Tăbărbă, analist politic: PAS i-a plasat pe toți automat într-o ligă inferioară și pur și simplu nu au vrut să dialogheze**
4. **Analiză de Mădălin Necșuțu, jurnalist TVR Moldova: Tactici și mutări imperios necesare pentru continuarea drumului pro-european al Republicii Moldova**

Știri pe scurt:



Curtea Constituțională a confirmat pe 29 noiembrie rezultatele alegerilor prezidențiale din 3 noiembrie 2024.

Curtea a validat alegerea Maiei Sandu în funcția de președinte al R. Moldova, a declarat președinta Curții Constituționale Doina Manole. Curtea a atras atenția în decizia sa la fenomenul fără precedent a coruperii alegătorilor prin cumpărare de voturi, cerând îmbunătățirea mecanismelor legale de contracarare a corupției electorale de o manieră efectivă, având în vedere și modalitățile inedite ale cazurilor de corupție înregistrate la acest scrutin. Curtea a reținut că, potrivit Constituției, cultele religioase sunt autonome și separate de stat. Acest concept trebuie să funcționeze în ambele direcții, fiind interzise intruziunile statului în activitatea religioasă, dar și intruziunile cultelor religioase în activitățile aferente puterii statale, inclusiv în desfășurarea proceselor electorale. Implicarea cultelor religioase în alegeri încalcă regulile unei competiții electorale democratice.



Republica Moldova a fost gazda, pe 28 noiembrie, a unui forum de afaceri la care mai multe companii românești și germane, interesate de piața din Republica Moldova, au participat. Evenimentul a reunit lideri de afaceri și oficiali din cele trei state, promovând colaborarea economică regională. La Forum au participat companii din sectoare-cheie precum energie, prelucrarea metalelor, utilajele agricole și tehnologie. Prezent la eveniment, vicepremierul Dumitru Alaiba a afirmat că investițiile în economie înseamnă companii mai puternice, care oferă salarii mai mari. „Investind acum în Moldova, investiți într-un viitor stat membru al UE! Nu e doar o oportunitate, ci o șansă strategică de a beneficia de avantajele pe termen lung ale unei piețe aflate într-un proces accelerat de transformare. Vorbim de o transformare economică similară cu cea prin care a trecut jumătate din continentul european în ultimii 20 de ani datorită integrării europene”, a menționat vicepremierul.



Tariful la gaze ar urma să fie majorat cu peste 3 lei pentru un metru cub, și nu 4 lei cum a solicitat anterior Moldovagaz. Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică a examinat solicitarea companiei și a venit cu un proiect de hotărâre. Anterior, Moldovagaz a solicitat majorarea tarifului cu peste 4 lei din cauza creșterii considerabile a prețurilor pe piața internațională. În prezent, tariful la gaz este de 12,15 lei/m³ (fără TVA). Proiectul privind majorarea tarifului ar urma să fie examinat în cadrul sesiunii ANRE din 29 noiembrie. Moldovagaz a depus anterior la ANRE o cerere de majorare a tarifului la gaze naturale cu aproape 40%, cu 4 lei mai mult pentru un metru cub, începând cu 1 decembrie. Demersul urma să fie examinat miercuri, dar Agenția a amânat sesiunea pentru vineri. Instituția și-a justificat inițiativa de a ajusta urgent prețurile la gazele naturale prin faptul că prețurile de achiziție pe piețele internaționale au crescut semnificativ. De asemenea, ANRE a făcut trimitere și la garantarea viabilității furnizorului și evitarea riscurilor financiare.

Republica Moldova post-alegeri: necesitatea unor schimbări majore



Deputați în cadrul unei sesiuni în plenul Parlamentului Republicii Moldova.
Sursa: Parlamentul Republicii Moldova/Facebook

Republica Moldova se află într-un moment foarte delicat. După ce guvernarea pro-europeană a câștigat la mână un referendum pentru modificarea Constituției pentru aderarea la UE, iar Maia Sandu a câștigat al doilea mandat cu mai multe emoții și temeri decât o

arată scorul din turul doi, Republica Moldova se află în fața celui mai important test. Este vorba despre alegerile parlamentare care nu arată prea bine pentru partida pro-europeană cu PAS, din nou vioara detașată din această orchestră europeană. Este greu de crezut că un partid

tot de centru-dreapta se va putea forma într-un răstimp atât de scurt, sau că va putea crește suficient la umbra PAS-ului pentru a trece pragul de 5%.

Evident, PAS nu va mai lua singur majoritatea. În astfel de condiții, nu este de imaginat

► decât o coaliție cu partide de centru-stânga pro-europene care vor intra în Parlament. O nouă "alianță neortodoxă" cu Partidul Socialist, la fel ca în 2019, ar fi total exclusă și ar determina o sinucidere sigură și rapidă pentru PAS ca partid. Pe datele actuale, PAS trebuie să învețe să fie mai pragmatic și mai deschis dialogului cu alte forțe politice.

În tot acest nou periplu politic este esențial să nu fie pierdut și scopul principal, cel de a face în paralel reformele promise Uniunii Europene. PAS și Maia Sandu trebuie să privească cu un ochi la pregătirile

pentru alegerile parlamentare din vară, iar cu altul spre reformele în derulare și să asigure un ritm susținut în acest sens. PAS-ului nu-i va fi ușor să se concentreze pe două planuri, iar agresivitatea unor actori externi maligni ca Rusia s-ar putea intensifica.

Scopul Moscovei rămâne același – de a nu permite Republicii Moldova apropierea de UE, obstrucționarea parcursului european și închiderea ferestrei de oportunitate a Chișinăului în raport cu Bruxellesul. De asemenea, Chișinăul are nevoie să navigheze lin și inteligent prin capcanele pe care Rusia i le pregătește dinspre regiunea separatistă transnistreană și aceleași

jocuri murdare energetice, de data această într-o ecuație la scară mai mare care include și Ucraina.

Este important ca autoritățile să nu se precipite în fața unor astfel de manevre rusești, iar partenerii occidentali să ajute rapid și foarte aplicat Republica Moldova în fața agresiunilor de orice natură este supusă. Reziliența este încă la nivel redus, iar amenințările Moscovei sunt foarte serioase și nu vor ține cont de nimic. De aceea, Republica Moldova trebuie să fie pregătită pentru orice scenariu negativ ce implică Rusia din exterior cu efecte pe interior.

Mădălin Necșuțu

Moldovenii sunt în mod clar pro-europeni

Ana Mihailov, directoarea Fundației „Friedrich Ebert”

Directoarea Fundației „Friedrich Ebert” din Republica Moldova, Ana Mihailov, a oferit un interviu pentru [IPG Journal](#) în care a vorbit despre care sunt perspectivele post-electorale ale Republicii Moldova, după alegerile prezidențiale și referendumul pentru aderare la Uniunea Europeană. Rusia rămâne în continuare cea mai mare amenințare la adresa securității Republicii Moldova, iar alegeri parlamentare programate în vara anului viitor vor fi din nou un test important pentru parcursul european al Republicii Moldova. Ana Mihailov a mai precizat că este nevoie de reducerea polarizării în societate, dar și în rândul clasei politice care trebuie să poarte discuții ample și aplicate între partidele care văd viitorul Republicii Moldova în Europa, fără a mai exista tendințe de monopolizare a acestei idei naționale de către un singur partid. Așadar, vă invităm să citiți



pe larg concluziile acestui interviu în rândurile de mai jos:

■ Moldovenii au reales-o pe președintele Maia Sandu pentru un al doilea mandat. Ea a reușit să învingă

un concurent serios, Alexandru Stoianoglo, într-o cursă destul de strânsă. Ce a condus la victorie?

■ Președinta Sandu a câștigat alegerile, învingându-l pe rivalul

său Stoianoglo, susținut de Partidul Socialist pro-rus, cu un rezultat convingător de 55,35% la 44,65%. Cursa a fost foarte strânsă, estimându-se, după primul tur de scrutin, pentru ambii candidați că ar putea câștiga cu o marjă destul de mică. Într-adevăr, rezultatele lui Sandu arată că ea a pierdut alegerile în țară, cu o marjă nesemnificativă de 48,8% față de 51,2% pentru Stoianoglo.

Dar și de data aceasta, ca și la alegerile prezidențiale precedente, ea își datorează victoria diasporei, care s-a mobilizat într-un număr fără precedent, cu o participare record, depășind cu aproximativ 24% rata de participare din alegerile prezidențiale din 2020. Activismul diasporei din turul doi s-a intensificat în urma dezvăluirilor de fraudă electorală din primul tur, care au ieșit la iveală printr-o anchetă jurnalistică despre [oligarhul pro-rus Ilan Șor](#). Aceasta din urmă care a contribuit la un apogeu emoțional în rândul alegătorilor, războiul din statul vecin Ucraina vecină, precum și factorul geopolitic – integrarea în UE versus alunecarea în sfera de influență a Rusiei – au fost decisive pentru victoria lui Sandu.

■ Ce îi deosebește în principal pe candidați?

■ Sandu, președintele în exercițiu și liderul informal al Partidului de guvernământ Acțiune și Solidaritate (PAS), este un politician pro-european care a contribuit la avansarea accelerată a Republicii Moldova pe calea integrării europene. În timpul mandatului său, Moldova a obținut statutul de țară candidată la UE în 2022 și a început negocierile de aderare la UE în iulie anul curent. Deși probabil că acest succes nu ar fi fost posibil fără agresiunea rusă din Ucraina și contextul geopolitic, trebuie să-i fie recunoscut meritul președintelui Sandu că a folosit această

fereastră de oportunitatea de o manieră excelentă, obținând rezultate remarcabile. Sandu se bucură de un mare sprijin din partea comunității internaționale, reușind să scoată țara din izolarea internațională în care de pe timpurile regimului Plahotniuc. Ea a condamnat războiul din Ucraina, iar Moldova s-a alăturat sancțiunilor UE.

Spre deosebire de Sandu, deși se declară pro-european și a contribuit în trecut – în calitate de deputat de pe platforma Partidului Democrat – la Acordul de Asociere a Republicii Moldova cu UE și la regimul liberalizat de vize, Stoianoglo nu are un profil public european puternic.

Poziționarea sa drept candidat independent, dar în numele Partidului Socialist pro-rus, i-a jucat festa. El nu a susținut referendumul privind integrarea în UE, explicând că nu este împotriva referendumului în general, dar nu a fost de acord cu modul în care s-a luat decizia cu privire la referendum. Stoianoglo a condamnat și el invazia rusă a Ucrainei, fiind în favoarea dezvoltării relațiilor economice atât cu UE, cât și cu Rusia, China și alte state, în beneficiul țării.

Încălcări ale legislației privind procesul de votare

■ Cum a decurs votul? Cum se explică prezența record la vot? Au existat sesizări de încălcări grave?

■ Per ansamblu, procesul a avut loc într-o atmosferă calmă, deși au fost semnalate unele nereguli, inclusiv fotografierea buletinelor de vot și campania în apropierea secțiilor de votare. Au fost însă alarme false cu bombă la unele secții de votare din străinătate și în regiunea transnistreană, precum și la podul peste Nistru.

O situație complet neprevăzută a fost transportul de persoane organizat pe calea aerului din Rusia pentru a vota în Azerbaidjan, Turcia și Belarus. Au existat acuzații de amestec al Rusiei, pe care acesta din urmă le-a negat, prin împrumutul său, fugarul oligarh Șor. Acesta este un exemplu privind amploarea fraudei electorale care a luat prin surprindere autoritățile moldovenești. Totuși, trebuie menționat că din motive de securitate, Moldova a deschis doar două secții de votare în Rusia, țară cu cel mai mare număr de cetățeni moldoveni. Într-un videoclip distribuit de mass-media rusă, pasagerii moldoveni și-au exprimat indignarea că au fost privați de dreptul de vot, explicând decizia lor de a călători în alte țări pentru a-și exercita dreptul la vot.

Cu câteva săptămâni înainte de alegeri, poliția moldovenească a anunțat că a descoperit o rețea de 130 000 de persoane care au primit transferuri de bani prin sistemul bancar rusesc pentru a influența rezultatul referendumului. Poliția a susținut că Șor a transferat, doar în octombrie, aproximativ 24 de milioane de dolari.

Toate cele de mai sus, precum și ancheta jurnalistică privind rețeaua Șor, i-au motivat pe moldovenii de peste hotare să se mobilizeze pentru a vota masiv, prezența la vot în turul doi fiind de 54,34% față de 51,4% în primul tur.

■ Credeți că partea învinsă ar putea iniția careva proteste?

■ Le exclud, deocamdată. La scurt timp după anunțarea rezultatelor, când a devenit clar că votul diasporei va înclina balanța în favoarea lui Sandu, Stoianoglo și-a recunoscut înfrângerea, spunând că democrația înseamnă în primul rând maturitate în fața rezultatelor. El a cerut să se

pună capăt urii și diviziunii impuse și a făcut apel la mass-media și ONG-uri să informeze în mod obiectiv, renunțând la manipulare, isterie și diviziunea artificială a societății.

Deși a menționat nereguli la secțiile de votare din străinătate și din regiunea transnistreană, el nu a sugerat că ar putea contesta rezultatele sau organiza proteste. Așadar, avertismentele anterioare precum că Șor ar putea încerca să destabilizeze situația prin tulburări în masă nu s-au adevărit. Nici marja mică a rezultatului referendumului nu a declanșat proteste.

Polarizare în societate

■ **Aceste alegeri au scos la iveală vulnerabilități în cursul pro-european al Republicii Moldova. Este într-adevăr țara mai împărțită între tabăra pro-europeană și pro-rusă decât se aștepta?**

■ Consider că rezultatele alegerilor reflectă de fapt nivelul de sprijin pentru integrarea europeană în rândul poporului moldovenesc mai bine decât rezultatele referendumului. Există, de asemenea, un anumit nivel de sprijin pentru UE și în rândul alegătorilor lui Stoianoglo. Deci, poporul moldovenesc este în mod clar pro-european și nu încapă nicio îndoială în acest sens. Cu toate acestea, este adevărat că sprijinul pentru UE a fluctuat în Moldova, iar acest lucru este direct legat de performanța partidelor pro-europene. Un exemplu în acest sens este fraudă bancară din 2014, când sprijinul pentru UE a scăzut semnificativ.

Rezultatele scăzute ale referendumului UE pot fi explicate și prin modul în care a fost luată

decizia de a organiza referendumul, dar și cum a fost gestionat întreg procesul. Prin monopolizarea de către un singur partid a problemei referendumului și refuzul de a implica în acest proces și alte partide pro-europene, Moldova a ratat ocazia de a construi un consens politic și societal larg în jurul integrării europene ca idee națională. Acest lucru ar fi putut contribui la întărirea coeziunii sociale care este atât de precară în acest moment. Toate acestea, împreună cu discursul xenofob și instigator la ură din perioada premergătoare alegerilor prezidențiale, nu au făcut decât să dezbine și mai mult societatea, lăsând un gust amar.

Amenințări recurente dinspre Moscova

■ **Săptămâna trecută, președintele ucrainean, Volodimir Zelenski, a declarat că Occidentul ar putea pierde Moldova în câțiva ani dacă va continua cu retorica actuală. Sunteți de acord cu el?**

■ Cred că amenințarea este reală. Deși Rusia nu a reușit să destabilizeze situația din Moldova odată cu referendumul și alegerile prezidențiale, acestea din urmă au fost doar un teren de încercare pentru cele mai importante alegeri parlamentare de anul viitor. Și am văzut deja că Rusia este întotdeauna cu câțiva pași înaintea capacității autorităților moldovenești de a anticipa și de a contracara amenințările hibride din partea Rusiei. Stabilitatea politică rămâne fragilă, iar în fața viitoarei posibile destabilizări din partea Rusiei, inclusiv prin alegeri parlamentare, clasa politică pro-europeană a Republicii Moldova ar trebui să învețe să coopereze pentru a asigura o coaliție majoritară solidă, deoarece o majoritate a actualul

partid de guvernământ Acțiune și Solidaritate este foarte improbabilă.

■ **Va reuși partidul de guvernământ să găsească numitor comun cu electoratul pro-rus?**

■ Până acum, partidul de guvernământ nu a reușit să găsească numitor comun nici măcar cu partidele pro-europene, cu atât mai puțin cu electoratul pro-rus. Acest lucru necesită o anumită flexibilitate, capacitate de dialog și maturitate politică. Aș spune că electoratul moldovenesc pro-rus nu este atât de radical și dacă problema va fi abordată cu pricepere, se poate găsi numitor comun.

■ **Cât de limitate vor fi prerogativele președintelui dacă va fi ales anul viitor un parlament pro-rus?**

■ Dacă va veni la putere o forță politică pro-rusă, iar acest lucru nu poate fi totalmente exclus, ori astfel de posibilitate este reală întrucât Moldova este republică parlamentară, iar împuternicirile președintelui sunt limitate. Cu toate acestea, un astfel de risc poate fi evitat prin maturitate politică și capacitatea de a construi alianțe. Iar PAS ar trebui să înceapă să facă acest lucru de pe acum. Nu îmi pot imagina o coaliție cu socialiști – care ar fi cea mai ușoară dintre toate, având în vedere sprijinul lor popular și coalițiile cu PAS la nivel local ca urmare a alegerilor locale –, după toate care s-au întâmplat în alegerile prezidențiale, când socialiștii au fost portretizați de PAS ca agenți ruși, hoți și cai troieni. Ceea ce rămâne este să înceapă să caute parteneri în tabăra pro-europeană. O altă campanie electorală „Salvăm Moldova” ar putea să nu mai funcționeze la alegerile parlamentare din anul viitor.

Interviul a fost realizat de [Olga Vasylytsova](#).

Editorial

O misiune pentru președintele reales este de a relua consolidarea coeziunii sociale în societatea moldovenească

Editorial de Alexei Tulbure,
directorul Institutului
de Istorie Orală

Cele mai importante lecții ale referendumului și ale alegerilor prezidențiale recente sunt două. Prima: În societate s-a acumulat foarte mult nemulțumire față de rezultatele guvernării PAS. Acesta este singurul partid care în 2021 a capitalizat politic eforturile a sute de mii de oameni care, de-a lungul mai multor ani, au rezistat și care, în 2019, au eliberat țara de guvernarea mafiotă. Așteptările față de PAS, partid care a guvernat de unul singur începând cu 2021, au fost pe măsură. Aceste așteptări, în mare parte, nu s-au îndeplinit. Societatea moldovenească nu a devenit mai justă, deși justițiile cereau toți. Reforma justiției și lupta împotriva corupției care trebuiau să reinstaureze justiția în țară, au eșuat. Despre acest lucru a declarat chiar președinta Maia Sandu.

A doua: În condițiile războiului hibrid fără precedent declanșat de Rusia împotriva Moldovei, a face față atacurilor este mult mai greu atunci când țara ta este divizată. În 2020, candidata la funcția de președinte, Maia Sandu, a renunțat la lozincile geopolitice care, de-a lungul mai multor ani, au scindat țara. Schimbând limbajul și comportamentul politic, Maia Sandu a vorbit despre problemele



care îi afectau pe toți din Moldova – corupția, reforma justiției, sărăcia, sănătatea, viitorul copiilor etc. Atunci, pe lângă susținătorii ei tradiționali, Maia Sandu a primit voturi și de la oameni care în trecut votaseră candidați pro-ruși. În 2020, Maia Sandu a obținut o victorie clară.

Eram convins că consolidarea societății va deveni principala prioritate a noului președinte. Mai ales că exact acest comportament politic, orientat spre unirea societății, i-a adus doamnei Sandu victoria. M-am înșelat însă. Această muncă nu a fost continuată. Războiul a agravat situația, colorând lumea, inclusiv în Moldova, în alb și negru. Eu consider că, în condițiile războiului, eforturile

de consolidare a societății (coeziune socială) ar fi trebuit să se dubleze sau chiar să se tripleze. Legăturile sociale mai puternice din interiorul țării ar fi sporit nu doar capacitatea de transformare democratică, dar și gradul de reziliență a moldovenilor în fața amenințărilor externe.

Societate divizată

S-a mers însă pe alt drum. Rezultatele referendumului au arătat în ce măsură este divizată societatea moldovenească și cât de slăbit este statul de această scindare, incapabil să facă față eficient amenințărilor externe non-militare. Situația este agravată de eșecul reformei justiției și de rezultatele nule în lupta împotriva

corupției, așa cum a declarat public președinta Maia Sandu.

Ce urmează? Președinta așteaptă de la guvern propuneri pentru îmbunătățirea activității Procuraturii Anticorupție. Aceasta este o sarcină extrem de complicată: pe de o parte, trebuie să demisioneze jumătate din guvern, inclusiv ministrul justiției (așa cum a promis președinta), iar pe de altă parte, să primească de la cabinetul de miniștri propuneri rezonabile pentru eficientizarea luptei împotriva corupției. De exemplu, sunt convins că nu va exista luptă reală împotriva corupției atâta timp cât în întregul sistem de procuratură, inclusiv în Procuratura Generală, Procuratura Anticorupție și Procuratura pentru cazuri speciale, continuă să lucreze oameni care acum câțiva ani serveau mafia lui Plahotniuc. Ei sunt aceiași oameni care, în noile condiții, continuă să facă aceleași lucruri, aceștia fiind beneficiarii haosului.

Se aud apeluri de a lăsa mânușile albe și de a face reforma justiției într-un alt mod – moldovenește, așa cum s-a exprimat unul dintre deputații partidului de guvernământ.

Cu sau fără mânuși albe?

În legătură cu aceste apeluri, există mai multe întrebări. Ce înseamnă „a lăsa mânușile albe”? Cine va

face reformele într-un mod diferit? Aceiași oameni care nu le-au făcut timp de 3 ani? Cum pot lupta cu corupția oameni care sunt chiar simboluri ale corupției? Numirea lui Victor Furtună – procuror cu o reputație foarte proastă – în funcția de șef al Procuraturii pentru cazuri speciale, este un exemplu clar că nu s-au învățat lecțiile și nu trebuie să așteptăm schimbări.

În contextul celor spuse mai sus, deși înțeleg importanța tuturor acestor lucruri, am puține speranțe că planurile de schimbare radicală a situației din justiția moldovenească și în lupta împotriva corupției vor fi realizate în timpul care a mai rămas până la alegeri.

Cu toate acestea, o sarcină importantă care rămâne a fi rezolvată este lichidarea rețelei de corupție a lui Șor în Moldova. Să o lichidăm astfel încât să înceteze complet să mai funcționeze. Doar în acest caz putem spera la alegeri parlamentare libere și corecte în 2025.

A doua sarcină, care trebuie rezolvată cu orice preț, este să se stabilească un dialog cu forțele politice care au șanse reale de a accede în parlament. Să se stabilească acest dialog astăzi, pentru ca după alegeri să existe deja abilități de comunicare între aceste partide. Acest lucru va da șansa de a forma o coaliție funcțională în viitorul

parlament. O coaliție proeuropeană, care va fi garanția continuării cursului european al țării.

Acest dialog este un element al culturii politice europene, al culturii interacțiunii, concesiilor, compromisurilor, fără de care nu există niciun fel de dezvoltare stabilă.

Iată o sarcină demnă, o misiune, dacă vreți, pentru președintele reales – să reia activitatea pentru consolidarea coeziunii sociale în societatea moldovenească.

Apropo, acest dialog poate începe cu două întrebări, răspunsurile la care vor determina cercul participanților: (1) Sunt participanții la dialog de acord că corupția politică distruge țara și că aceasta (rețeaua lui Șor, în primul rând) trebuie lichidată imediat? (2) Sunt participanții la dialog de acord că aderarea la UE este singura posibilitate pentru Moldova de a-și asigura securitatea, dezvoltarea și prosperitatea? Modernizarea, cu alte cuvinte?

Un răspuns „da” la aceste întrebări va constitui premisa pentru dezvoltarea dialogului. Sunt convins că prin eforturi comune vom reuși să facem față și „rețelei lui Șor”, dar și să asigurăm continuarea demnă a cursului Moldovei de aderare la Uniunea Europeană.

PAS i-a plasat pe toți automat într-o ligă inferioară și pur și simplu nu au vrut să dialogheze

Analistul politic Ion Tăbârță a precizat într-un interviu pentru buletinul de politică externă al FES/APE că partidul de guvernare a făcut și o serie de greșeli ce vor fi decontate cel mai probabil la viitoarele alegeri parlamentare. Expertul a făcut o radiografie a unor acțiunilor PAS din ultimii ani și a ajuns la concluzia că una dintre cele mai mari deficiențe ale PAS a fost comunicarea slabă cu cetățenii. Am discutat și despre remanieri sau plecarea din partid și guvern al domnului Andrei Spînu, dar și ce abordări sunt necesare în regiunea transnistreană și UTA Găgăuzia. Vă invităm să citiți interviul integral cu expertul Ion Tăbârță:

■ Ce lecții ar trebui să învețe PAS din ultima experiență a alegerilor prezidențiale și referendumului pentru integrare în UE? Ce greșeli ar trebui să nu mai repete în perspectiva alegerilor parlamentare de anul viitor?

■ Probabil principala lecție pentru PAS este că alegerile nu se câștigă pe viață. Problema PAS-ului în toată această perioadă de când s-a aflat la guvernare, cel puțin în primii doi ani, este că au uzitat mult timp de una și aceeași retorică, și anume aceea pe care o folosea și până la venirea la putere în iulie 2021.

Chiar și după acest moment, PAS s-a comportat de parcă ar fi fost în opoziție. Narațiunile promovate și



comunicarea cu societatea au fost similare cu cele pe care PAS le-a avut și până să ajungă la putere.

PAS și-a schimbat această retorică doar după alegerile locale din octombrie-noiembrie 2023. Sigur, toate lucrurile pot fi discutate. Dar totuși trebuie să spunem că PAS a avut acea voință politică pro-europeană, ca parte a guvernării. Totodată, trebuie de recunoscut că

și până la guvernarea PAS s-au făcut multe lucruri în direcția integrării europene.

PAS nu a sesizat că una este să fii la guvernare și alta este să fii în opoziție. De asemenea, este foarte importantă comunicarea cu societatea. Cei de la PAS nu au reușit, de cele mai multe ori, să comunice cu societatea astfel ca mesajele lor să ajungă, să rezoneze și să simtă pulsul societății.

Mesajele lor nu erau conectate la problemele oamenilor – deși oamenii au avut mai multe așteptări și solicitări de la guvernare–, ci erau de ordin declarativ, despre visul integrării europene sau partenerii de dezvoltare. PAS nu a reușit să se conecteze la realitățile societății.

De asemenea, a lipsit cu desăvârșire dialogul politic cu alți parteneri pro-europeni.

PAS i-a plasat pe toți automat într-o ligă inferioară și pur și simplu nu au vrut să dialogheze. Că toate că puteau dialoga încă de la bun început, imediat după alegerile parlamentare în 2021, mai ales că rezerva de resurse umane a PAS-ului este una foarte scurtă.

În cazul dat, dacă cooptau anumiți membri ai altor partide în actul guvernării, cred că acest lucru ar fi adus un plus de valoare actului guvernării, dar și imaginii PAS. Mai ales că electoratul nu prea făcea diferența, când era blocul ACUM, cine este PAS și cine este Platforma Partidul Dreptate și Adevăr (PPDA). Mai degrabă, diferența s-a făcut dintre rating-ul personal al doamnei Maia Sandu și cel al domnului Andrei Năstase.

Remanieri de fațadă

■ **Doamna președintă Maia Sandu a spus între cele două tururi de scrutine că a recepționat mesajul societății și că vor fi remanieri în Guvernul, dar am văzut mai degrabă un simulacru în privința remanierilor. Se impunea o remanieră guvernamentală mai serioasă sau nu?**

■ Eu cred că da, se impuneau remanieri mai serioase. Totodată, noi trebuie să ne uităm la contextul în

care au fost lansate aceste remanieri – după primul tur, când referendumul fusese practic pe muchie de cuțit să pice, iar pentru doamna președinte Maia Sandu a apărut riscul să piardă alegerile.

În primele zile după primul tur, analizau de unde ar fi putut Sandu acumula mai multe voturi și nu prea vedeau de unde anume. Până la urmă, am văzut mobilizarea diasporei, dar și cea a electoratului din Chișinău, care i-au adus victoria doamnei președintă. Sub impactul însă al emoțiilor că referendumul ar fi putut să pice, că alegerile prezidențiale puteau fi pierdute, cei de la PAS și doamna președintă au înțeles că este nevoie de anumite schimbări.

Au venit atunci cu promisiunea că au auzit nevoile cetățenilor și că vor acționa. S-a ridicat prea mult ștacheta în privința acelor așteptări de schimbare, iar lumea a înțeles până la urmă că PAS-ul are un mandat de guvernare slab și că anumiți miniștri trebuie schimbați.

Pe fondul acestei percepții în societate că este nevoie de schimbare, au venit și mesaje încă din perioada electorală. Așteptările de la PAS au fost mari, însă nu s-au materializat. Am văzut că nu prea au avut loc remanieri. De fapt, principala esență a remanierilor a fost plecarea domnului Andrei Spînu, ministrul infrastructurii și dezvoltării regionale. Nu știm dacă a plecat benevol sau i-a fost sugerat să le plece.

Fără piese importante

■ **Cât va cântări pe termen mediu această plecare a domnului Andrei Spînu din Guvern și din PAS, deoarece dânsul era poate**

politicianul care avea un anti-rating politic considerabil și era cumva imaginea negativă a acestui partid, chiar dacă acuzele erau sau nu justificate în privința sa? Va conta sau nu plecarea sa?

■ S-a vorbit foarte mult despre influența politică din cadrul partidului a domnului Andrei Spînu. S-a vorbit în trecut și despre faptul că dacă va pleca din PAS, va rupe un anumit număr de deputați din fracțiunea parlamentară a PAS etc.

Urmează să vedem dacă acest lucru se va întâmpla, dacă cei care făceau echipă cu Andrei Spînu vor pleca la îndemnul lui. Urmează să vedem și cât de mult contau calitățile manageriale ale lui Andrei Spînu pentru partid. Chiar și doamna președintă Sandu îl aprecia, spunând despre el că face parte dintre puținele persoane din PAS cu capacități manageriale și căruia nu îi este frică să ia decizii.

Referitor la calitatea managerială, sincer, nu știu. Poate la summitul Comunității Politice Europene, dânsul a avut un rol important în organizare. A mai existat apoi, anul trecut, acel eveniment denumit Mișcarea Moldova Europeană.

Totodată, uitându-ne cum organizează dânsul anumite licitații, au apărut inevitabil probleme legate de integritatea financiară. Chiar dacă să presupunem că au fost doar suspiciuni, oricum aceste scandaluri nu au fost bine gestionate în spațiul public.

Permanent au existat anumite probleme legate de licitațiile organizate de Andrei Spînu – de la licitații legate de construcția liniei de înaltă tensiune Isaccea-Vulcănești-Chișinău și culminând cu acele spații

comerciale de tip duty-free de la Aeroportul Chișinău.

Prin urmare, rămâne să vedem totuși care era influența domnului Spînu în cadrul partidului, dacă aceasta era într-adevăr atât de importantă cum se consideră.

Cooperare și flexibilitate

■ În perspectiva alegerilor parlamentare, trebuie PAS să construiască încă de pe acum punți de dialog cu partidele din zona de centru-stânga pentru o posibilă alianță de guvernare. Matematica din sondaje ne spune că este aproape imposibilă o reeditare a rezultatelor de la parlamentarele din iulie 2021. Sau ar trebui să aștepte rezultatele finale de la alegerile din vara și apoi să poarte discuții cu acestea?

■ În mod evident nu trebuie de să fie arse podurile. Mă refer aici la partidele de centru-stânga. Sigur, trebuie să existe o concurență reală, să nu se depășească anumite limite.

Această concurență, până la urmă, trebuie să respecte anumite reguli – să nu fie lovituri sub centură, să nu existe chestii murdare care să ardă toate podurile, pentru ca ulterior să se poată lega discuții și construi alianțe.

Cei de la PAS au mers pe strategia capacitării electoratului de pe dreapta și centru-dreapta la nivel central, dar au construit alianțe la nivel local cu socialiștii. Ori au înțeles că în Republica Moldova, zona politică

de centru nu poate fi atât de ușor polarizată.

Dacă PAS au mizat, ca la parlamentare din 2021, că tot electoratul de centru va vota automat cu ei, s-au înșelat. Atunci, alegerile s-au desfășurat într-un anumit context, iar acum au apărut anumite alternative politice pe centrul politic. De exemplu, principala alternativă de centru, care a înlocuit Partidul Democrat, este Mișcarea Alternativa Națională a primarului Chișinăului, Ion Ceban.

Astfel, dacă vrem să avem o guvernare pro-europeană, chiar dacă puțin diluată, va trebui neapărat să luăm în calcul o alianță între PAS, care este un partid de dreapta, și Partidul MAN, unul de centru-stânga. Într-un anumit context, poate fi luat în calcul chiar și partidul lui Renato Usatîi.

PAS nu trebuie, după alegerile viitoare parlamentare, să respingă acești actori politici de centru, care poate nu sunt tocmai pro-europeni înflăcărați, dar totuși doresc o relație bună cu UE și sunt dispuși să negocieze. Altfel, îi vor împinge pe aceștia într-o alianță cu partidele de stânga. Noi nu vom mai avea guverne monocolor, iar cei de la PAS trebuie să înțeleagă acest lucru. Celor de la PAS li se spune mereu acest lucru, că nu mai pot governa de unii singuri, iar alegerile locale le-au arătat acest lucru.

Politici față de Tiraspol

■ Ce politici ar trebui să ducă, în actualul context, guvernarea față de regiunea separatistă transnistreană? Există contextul pentru o rezolvare mai rapidă a acestui dosar sau PAS ar trebui să se conducă în continuare

după o politică a pașilor mici și prudenți în raport cu Tiraspolul?

■ Trebuie să înțelegem care până la urmă este abordarea relației noastre cu regiunea transnistreană. O schimbare spectaculoasă, peste noapte, nu cred că va fi posibilă.

Să admitem că mâine am semna un document privind un statut politic nou pentru Transnistria. Bine, dar noi ce facem cu această regiune? Mai bine zis, ce facem cu acești cetățeni?

Noi nu îi putem integra în societatea noastră pe etnicii găgăuzi care se află de mai bine de 30 de ani în câmpul constituțional al Republicii Moldova. Noi ce facem cu ei?

Din mai multe privințe, cei din regiunea transnistreană sunt mai loiali statului Republica Moldova decât cei din UTA Găgăuzia. Dar oricum există o masă critică în regiunea transnistreană care a trăit în cu totul alt spațiu informațional. Poate nu sunt anti-europeni, dar asta nu înseamnă că ei nu sunt și pro-ruși și nu își doresc o relație cu Rusia.

Nu neapărat acest electorat este cel mai pro-european. Dacă este pro-european, este mai degrabă din rațiuni practice și pragmatice. Acești cetățeni au pașapoarte moldovenești sau românești pentru a lucra în Europa. Cei circa 30% din cei care din Transnistria care au votat la referendum cu "da" este electoratul pro-european convins. Cei cu drept de vot din zona de centru a regiunii, cred că au votat contra referendumului.

■ Vă mulțumim!

Tactici și mutări imperios necesare pentru continuarea drumului pro-european al Republicii Moldova

Analiză de Mădălin Necșuțu,
jurnalist TVR Moldova și Balkan Insight

Rezultatul alegerilor prezidențiale din 3 noiembrie câștigate de Maia Sandu cu ajutorul voturilor diasporei, dar și scorul strâns cu care referendumul pentru modificarea Constituției în vederea introducerii parcursului european al Republicii Moldova schimbă paradigma strategiei politice și pun puternic sub semnul întrebării aspirațiile și parcursul european al Republicii Moldova.

Partidul pro-european de guvernare Acțiune și Solidaritate (PAS), dar și președinta Maia Sandu, au resimțit din plin erodarea guvernării și efectele crize pe care le-a navigat cu mai mult sau mai puțin succes, dar și efectele războiului hibrid al Rusiei pe care nu le-au putut contracara eficient.

Toate aceste aspecte au condus inevitabil la un scor foarte modest cu care a trecut referendumul pentru integrarea în UE și la emoții mari în turul doi al prezidențialelor pentru Maia Sandu în câștigarea celui de-al doilea mandat prezidențial, în ciuda unei diferențe de scor de peste 10% față de contracandidatul său, Alexandr Stoianoglo.

Necesitatea reinventării PAS

În această privință, PAS și Maia Sandu trebuie să facă o introspecție adâncă în interiorul partidului și să regândească o strategie câștigătoare pentru alegerile



parlamentare ce vor urma în vara anului viitor. Acest tip de alegeri diferă complet de cele prezidențiale, iar PAS nu se mai poate baza doar pe colacul de salvare electoral care vine dinspre diaspora. În plus, Rusia va arunca în lupta tot arsenalul propagandistic și tot instrumentariu războiului hibrid pe care îl are la dispoziție pentru a opri acest deziderat pro-european al Chișinăului.

Rezultatul zdrobitor cu care PAS a câștigat alegerile parlamentare în 2021 și a obținut 63 de mandate dintr-un total de 101 a avut ca efect negativ și opacizarea formațiunii în raport colaborării cu alte forțe politice. De la înălțimea acestei situații de a avea toată puterea, PAS a închis orice cale de dezvoltare unor relații cu alte forțe politice pro-europene.

PAS a preferat în schimb să aibă un raport de colaborare doar cu ONG-urile care au pus umărul la parcursul european al Republicii Moldova prin folosirea expertizei și energiei lor, în special în procesele ce au urmat după iunie 2022, atunci când UE a acceptat cererea de aderare a Republicii Moldova la UE.

PAS s-a transformat treptat-treptat în partidul "singur contra tuturor" și a creat frustrări majore în rândul altor partide pro-europene care au devenit cei mai aprigi contestatari ai politicilor PAS care nu au fost niște politici comune și mai mult impunerea voinței partidului de guvernare și a Maiei Sandu. În acest sens, cel mai elocvent exemplu este referendumul pentru integrarea europeană care nu a

fost negociat anterior, ci mai degrabă impus partidelor pro-europene, iar rezultatele au fost dezastruoase, aproape de un eșec.

Deși declarativ toate acestea au spus că îl vor susține, în marea lor majoritate nu au făcut de facto acest lucru. Salvarea referendumului pentru integrarea europeană a venit în special grație muncii depuse de societatea civilă și de presă, alături de acțiuni sporadice și limitate ale partidului de guvernare.

De asemenea, strategii PAS care s-au ocupat de campania electorală pentru prezidențiale au adoptat o strategie slabă și sigură de a-i asigura Maiei Sandu o campanie electorală lejeră, doar în rândul simpatizanților săi și acolo unde în teritoriu liderii PAS locali aveau o mare influență.

Senzația dintr-o parte a fost că Maia Sandu a fost ținută într-un "turn de fildeș", fără să aibă prea mult contact cu realitatea de la firul ierbii. Iar acest lucru s-a văzut în scorul de la prezidențiale care a reflectat o realitate dură și anume că Maia Sandu a pierdut jumătate de bătălie, gândindu-ne aici la scorul votului din interiorul țării.

În atare condiții, astfel de strategii trebuie evitate pentru parlamentare, iar membrii PAS trebuie să-și suflece mânecele și să meargă activ încă de pe acum în campanii de tip "door-to-door" în teritoriu și să comunice activ planurile lor și ce înseamnă integrarea europeană pentru a-și extinde baza electorală masată în special în centrul țării.

Este nevoie de strategii clare care să schimbe percepția societală construită de propaganda rusă că drumul european al Republicii Moldova este doar un efect de "fata Morgana" și un drum închis pentru Republica

Moldova. Totuși, există și pași buni făcuți de PAS prin debarcarea unor strategii din spatele cortinei cu o slabă priză și cu anti-rating politic. Acest lucru, dacă se va dovedi a fi real, va fi un impuls pentru partid, dar și pentru votanții PAS.

Greșeli și alternative la guvernare

Cu toate acestea, PAS a continuat din nou să facă greșeli. Deși Maia Sandu a dat asigurări că a auzit vocea poporului și că vor urma schimbări serioase prin remanieri guvernamentale, acest proces s-a dovedit din nou a fi unul de fațadă și aproape inexistent cu doi miniștri schimbați din guvernul Dorin Recean și unul mutat de pe un portofoliu pe altul.

Acest lucru denotă o slabă înțelegere a schimbărilor pe care lumea le așteaptă de la această guvernare. PAS s-a dovedit din nou mai degrabă o castă închisă care nu dorește să dea mai mult frâu liber unor experți care să vină cu un nou suflu pe această ultimă sută de metri a guvernului Dorin Recean.

De asemenea, PAS încă nu a arătat, chiar dacă este încă devreme, că vrea un dialog mai implicat cu celelalte forțe politice pro-europene cu care ar putea face o coaliție de guvernare în perspectiva alegerilor parlamentare. Este greu de crezut că, dacă până acum nu s-a reușit, mai este timp și resursă umană politică pe zona de dreapta sau de centru-dreapta pro-europeană pentru un partid-junior cu care PAS ar putea face alianță de guvernare.

Mai degrabă toate calculele acestei ecuații politice complicate indică faptul că PAS trebuie să meargă și să găsească aliați în zona de centru-stânga, acolo unde să regăsește un important segment electoral care încearcă să evite polarizarea Est-Vest din societatea Republicii Moldova.

PAS are nevoie să dezvolte un dialog cu Partidul Nostru a lui Renato Usatîi, cel care s-a clasat pe locul trei la prezidențiale.

Din aceste calcule nu trebuie exclus Partidul Social Democrat European (PSDE) condus de Ion Sula, dar care cel mai probabil va fi preluat de către fostul ministru de Externe, Tudor Ulianoschi, și va primi un suflu nou prin alăturarea acestuia. PSDE a obținut un scor bun la alegerile locale din noiembrie 2023 și are încă o vastă rețea în teritoriu încă de pe vremea când Partidul Democrat, precursorul PSDE, era condus cu mână de fier de oligarhul acum fugar, Vladimir Plahotniuc.

Inevitabil, PAS va trebui găsească cale de dialog cu Partidul Mișcarea Alternativă Națională (MAN) a primarului de Chișinău, Ion Ceban, care încearcă să se rebranduiască ca un pro-european, după ce anterior a fost unul dintre liderii Partidul Socialiștilor din Republica Moldova de factură pro-Kremlin. Un prim pas s-a făcut în această direcție, atunci când între turul I și turul II al prezidențiale, Ion Ceban a susținut-o cu jumătate de gură pe Maia Sandu. Oricum, întâlnirea dintre cei doi a fost un pas al dezghețului, chiar dacă foarte interesat și poate nesincer, dintre PAS și Maia Sandu pe de o parte și MAN și Ion Ceban pe de cealaltă parte.

Nu ar trebui să excludem din această zonă și Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei (PDCM), condus de fostul premier Ion Chicu. Aici lucrurile sunt mai complicate din cauza unor antipatii mai vechi, dar nu imposibile.

Compromis și flexibilitate politică

Cu toate acestea, arta compromisului, care este inerentă politicii, ar putea

să-și producă anumite efecte. Dacă toate aceste partide politice de pe zona de centru-stânga, cu viziuni mai tari sau mai moi pro-europene, se vor uni, atunci pentru PAS va fi imposibil de guvernat fără ei. Ar fi aici totuși în avantajul PAS ca aceste partide să nu se unească pentru a nu da o pondere cât mai mare zonei de centru-stânga. PAS ar fi într-o poziție mai bună dacă ar putea negocia în parte cu aceste partide, în cazul în care vor trece pragul de 5 la sută.

Prin toate aceste calcule politice meschine, este nevoie ca partidul de guvernare să fie extrem de atent la procesul tehnic de integrare europeană și să continue reformele necesare apropierei de UE. Este imperios necesar

ca atenția PAS să fie ațintită primordial spre acest proces și doar în plan secund asupra ecuației de putere prin câștigarea unor noi aliați politici într-o nouă configurație de guvernare post-electorală din vara anului 2025.

Cert este că PAS trebuie să devină o formațiune politică flexibilă, gata să utilizeze arta compromisului și pe alocuri să gândească și machiavelic în scopul de a menține puterea. Este o echilibrată fină, iar PAS trebuie să-și folosească experiența pe care a căpătat-o în ultimii ani pentru a rămâne la putere. Este crucial ca puterea pro-europeană și aceste reforme în desfășurare să fie încadrate temporal în două cicluri electorale care vor cumula în total opt ani de zile. Evident, unele

care să meargă în paralel cu mandatele prezidențiale ale Maiei Sandu, care continuă de departe să aibă cea mai mare tracțiune imagologică a ideii integrării europene.

Doar o asemenea realitate politică ar putea conferi instrumentarul necesar pentru atingerea dezideratului suprem de aderare la UE a Republicii Moldova în 2030. Este important ca PAS să facă în continuare pașii corecți și să rămână vigilent, altfel Republica Moldova riscă să rateze din nou o șansă istorică de aderare la UE, iar o nouă fereastră de oportunitate în acest ar fi aproape imposibilă în viitorul apropiat pentru Chișinău în actualul context mondial extrem de tulbure.

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).



Asociația pentru Politică Externă (APE) este o organizație neguvernamentală angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europenizării țării. APE a fost constituită în toamna anului 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, de foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, toți fiind animați de dorința de a contribui cu bogata lor experiență și expertiză la formularea și promovarea de către Republica Moldova a unei politici externe coerente, credibile și eficiente.



Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană, scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Friedrich-Ebert-Stiftung activează în Republica Moldova din octombrie 2002.